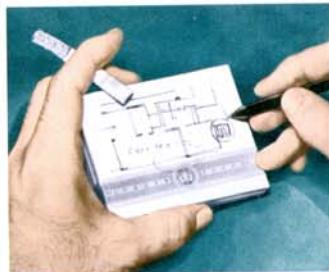

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 61 – περίοδος Β | Ιανουάριος/Φεβρουάριος 2007

Εξώφυλλο: Διαφήμιση του εργοστασίου Παπαστράτος δημοσιευμένη στο περιοδικό Αρχιτεκτονική, 1960

Περιεχόμενα

- 18 «Σημείωμα της σύνταξης»
22 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
- Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α**
- 26 «Η οικιστική του Κ.Α. Δοξιάδη και η αρχιτεκτονική της εντοπίας»
28 **Β. Παναγιωτοπούλου**, «Νίκος Βαλσαμάκης Αρχιτέκτων»
29 **Α. Δημητρακόπουλος**, «“πυρ-πόλις-ει”: πυρ-πόλη-ση και πυρ-πολίτες»
30 «Υβριδικά τοπία»
32 **Ο. Βενετσιάνου**, «Designwalk: Μια περιήγηση στα δημιουργικά γραφεία στου Ψυρρή»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Επάγγελμα αρχιτέκτων

[Επιμέλεια: Ν. Κεφαλογιάννης, Α. Κωτσάκη, Μ. Σίνου]

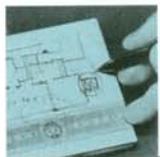
- 50 **Ε. Καλαφάτη**, «Η αναζήτηση του ρόλου του αρχιτέκτονα στη σκιά του πολέμου»
54 **Ν. Κεφαλογιάννης**, «Ο σύγχρονος αρχιτέκτονας και η αναγκαία πολλαπλότητα του ρόλου του»
57 **Χρ. Παπαγεωργίου**, «Ο νέος αρχιτέκτονας στο σύγχρονο επάγγελμα του θαύματος και της αστάθειας»
60 **Κ.-Β. Σπυριδωνίδης**, «Η σύγχρονη ταυτότητα του αρχιτέκτονα ως προσδοκία της εκπαίδευσης και ως αίτημα της πρακτικής»
62 **Α. Κωτσάκη**, «Αρχιτεκτονική πολιτική. Πολιτική αρχιτεκτονικής»
66 **Μ. Σίνου**, «Αρχιτεκτονική και περιβάλλον: βίοι παράλληλοι ή αντίθετοι;»
69 **Ντ. Βαΐου, Ρ. Λυκογιάννη**, «Όταν ο αρχιτέκτων είναι γυναίκα»
72 **Α. Γερόλυμπου**, «Αναζητώντας έναν ξεχασμένο σύλλογο αρχιτεκτόνων»
75 **Λ. Θεοδωρίδου-Σωτηρίου**, «Πρόσφυγες αρχιτέκτονες στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου»

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όλγα Βενετσιάνου
Μιχάλης Δωρής
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτη
Ναταλία Μπαζαίου
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Δημήτρης Πολυχρονόπουλος
Μάρω Σίνου
Χαρίκλεια Χάρη
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Ανταποκριτές:
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
[Κύπρος]
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
[Βαρκελώνη]
Δημήτρης Μανίκας [Βιέννη]
Μανώλης Ντούρλιας [Παρίσι]
Γ. Προκάκης, Α. Καλαντίδης
[Βερολίνο]

Υπεύθυνος από Δ.Σ.:
Γιώργος Νικολάου
Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Πρόσφυγες αρχιτέκτονες στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου

της Λίλας Θεοδωρίδου-Σωτηρίου, αρχιτέκτονος

Συσπειρώσεις και διεκδικήσεις

Πολυάριθμοι αρχιτέκτονες και μηχανικοί καταφθάνουν στο βορειοελλαδικό χώρο λίγο μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Κάποιοι απ' αυτούς προέρχονται από τα παράλια της Μικράς Ασίας, άλλοι από τον Πόντο, οι περισσότεροι όμως προέρχονται από την Κωνσταντινούπολη.¹ Η καταγωγή πολλών από τους τελευταίους ήταν από τη Δυτική Μακεδονία. Η συσπείρωσή τους σε ξεχωριστό σύλλογο, ήταν μια αμυντική ενέργεια που είχε ως στόχο, πρώτον να προστίσει τα συμφέροντά τους και δεύτερον να τους εντάξει στους μηχανισμούς του μεσοπολεμικού ελληνικού κράτους και συγκεκριμένα στο ΤΕΕ. Το αδημοσίευτο καταστατικό του παραπάνω συλλόγου και ο σύντομος σχολιασμός της ζωής και της δράσης των ιδρυτικών μελών αποτελεί αντικείμενο αυτού του άρθρου.

I. Από την Πόλη στη Θεσσαλονίκη

Η αρχή της ιστορίας μπορεί να εντοπισθεί στην Πόλη και συγκεκριμένα στη Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα (ΜΦΑ), που συσπέιρων όλους τους εκεί Δυτικομακεδόνες καλφάδες. Μια πιθανή εξήγηση για την άνθηση αυτής της παροικίας ήταν η εξειδίκευση των μελών της στις τοιχοποιίες από λιθοδομή. Όταν στο β' μισό του 19ου αι. οι λιθόκτιστες κατασκευές εξαπλώθηκαν ήταν φυσικό να γίνουν περιζήτητοι. Στο δεύτερο μισό και μέχρι το τέλος του 19ου αι. κατά την περιγραφή του Μ.Ι. Γεδεών: «κατασκευάστηκαν αρχιτέκτονες όχι επτά αλλά εβδομήκοντα εππά, ολύγιστοι μεν εκ Ζαγοράς, οι πλείστοι δε εκ των επαρχιών Γρεβενών, Καστοριάς και Σιατίστης. Αυτοί οι

καλφάδες: «εργαζόμενοι βραχύν χρόνον ως ξυλουργοί, λεπτουργοί, ως ελέγοντα ή αιλιτζήδες ή ως κτίσται, κατόπιν εργασίας ενός ή δύο ετών, περβάλλοντο στολήν ευπρεπή, έθετον ένα διαβήτην εις την ζώνην και κατασκεύαζον εαυτούς αρχιτέκτονας».² Ηγετική μορφή ανάμεσά τους υπήρξε ο Θεοχάρης Θεοχαρίδης από τη Βουχαρίνα Βιού, πρώτος ταμίας της ΜΦΑ, γνωστός και ως Θεοχάρκαλφας. Μετανάστευσε κατά την τρίτη δεκαετία του 19ου αι. και δημιούργησε μια μεγάλη οικογενειακή επιχείρηση, «όπου εκανονάδες πατριώται προσέφευγον διά εύρεσιν εργασίας και πάσαν άλλην εξυπηρέτησιν».

Στις αρχές του 20ού αι. η ανάγκη για αλληλοβοήθεια μεταξύ των ομογενών καλφάδων εκφράστηκε με τη σύμπτωξη των τεσσάρων ανεξάρτητων συντεχνιών Δυτικομακεδόνων και Θρακών Αρχιτεκτόνων, Τεκτόνων και Κτιστών, στην Αδελφότητα ο «Άγιος Σπυρίδων» (1904). Η Αδελφότητα μετεξελίθηκε μετά το 1908 στο Μακεδονοθρακικό Σύνδεσμο των Αρχιτεκτόνων και Εργατών η «Ομόνοια» με πρόεδρο το Γ. Θεοχαρίδη³ και λίγο αργότερα υπό την προεδρία του αρχιτέκτονα Λ. Καζανόβα ο Σύνδεσμος μετονομάστηκε σε Οθωμανικό Σύνδεσμο των Αρχιτεκτόνων, Μηχανικών, Εργατών και Συντεχνιών «Ομόνοια» [Μήλας, 1996:617].

2. Ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κωνσταντινουπόλεως στη Θεσσαλονίκη (1924)

Το 1924 η ΜΦΑ μεταφέρει την έδρα της στη Θεσσαλονίκη. Είναι η περίοδος που στην Ελλάδα εδραιώνονται οι θεσμοί εκπροσώπησης των μηχανικών και ιδρύεται το ΤΕΕ. Αν και στη Θεσσαλονίκη υπάρχει ήδη από το 1920 ένας Σύλλογος Αρχιτεκτόνων οι πρόσφυγες μηχανικοί συστήνουν ξεχωριστούς συλλόγους: το «Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Κωνσταντινουπόλεως» (1924) και αργότερα το «Σύνδεσμο των εκ Ρωσίας Μηχανικών και Τεχνικών εν Ελλάδι» (1928). Ο πρώτος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη.

Ο «Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κωνσταντινουπόλεως» γεννήθηκε στις 15 Μαΐου 1924, όταν έντεκα πρόσφυγες αρχιτέκτονες συγκεντρώθηκαν στο γραφείο του Δημ. Καραγιαννάκη στη Θεσσαλονίκη και αφού εξέλεξαν πενταμελή επιτροπή προχώρησαν στη σύνταξη καταστατικού. Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο απετέλεσαν οι: Δημ. Καραγιαννάκης (πρόεδρος), Μαξ. Ρούμπενς (αντιπρόεδρος), Εμμ. Μάλαμας (γενικός γραμματέας), Ευθ. Κοτσαμπασούλης (ταμίας) και Λεων. Παλαιολόγος (κοσμήτωρ). Τα υπόλοιπα ιδρυτικά μέλη ήταν ο Κων. Βαλσαμάκης, Κων. Γιωτόπουλος, Αν. Ιωαννίδης, Γ. Μανούσος, Αν. Μπίρδας και Σ.

Δημήτριος Α. Φυλλίζης

ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΦΥΛΑΙΖΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΗΧΑΝΙΚΟΥ
ΜΕΛΕΤΑΙ, ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ, ΘΙΚΟΔΟΜΩΝ
ΒΕΤΟΝ ΑΡΜΕ
ΟΔΟΣ ΡΟΓΚΟΥ ΣΤΟΑ "ΙΡΙΣ", 23-24

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Λ. ΜΕΛΑΓΙΟΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΗ
ΕΡΓΟΛΑΒΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΛΑΜΑΙΩΝ ΑΡ. 5
Γωνίας "Εγνατίας—Βενιζέλου
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
B. L. MELAYIOS
ARCHITECTE
Palais Palladio No 5
SALONIQUE

Μιλωνάς.⁴ Ο σκοπός του Συλλόγου και οι προϋποθέσεις εγγραφής των μελών διασφηνίζονται στα άρθρα 1, 2, 3 του καταστατικού:

ΑΡΘΡΟΝ 1ον. Ιδρύεται εν Θεσσαλονίκη Σύλλογος Αρχιτεκτόνων υπό την επωνυμίαν «Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κωνσταντινουπόλεως» σκοπόν έχων την ένωσιν των εκ Κωνσταντινουπόλεως και λοιπών Τουρκοκρατουμένων μερών καταφυγόντων Αρχιτεκτόνων ως και την προάσπισιν των συμφερόντων αυτών.

ΑΡΘΡΟΝ 2ον. Μέσα προς επίτευξιν του σκοπού ον επιδιώκει ο Σύλλογος είναι α) η αλληλούποστηρίξι και αλληλεγγύη μεταξύ των μελών και β) η διά συζητήσεως και κοινής ερεύνης μελέτη παντός ζητήματος αναγομένου εις τον κύκλον του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος.

ΑΡΘΡΟΝ 3ον. Ο Σύλλογος απαρτίζεται μόνον εκ τακτικών μελών ως τοιαύτα δε δύνανται να εγγραφώσι απαντες οι εν Κωνσταντινουπόλει και εις άλλα Τουρκοκρατούμενα μέρη ασκήσαντες αποδεδειγμένως το επιλέγγελμα του αρχιτέκτονος, ως και πας παρεπιδημών εν Θεσσαλονίκη αρχιτέκτων εκ Κωνσταντινουπόλεως.

Μεταξύ των έντεκα ιδρυτικών μελών του συλλόγου διακρίνουμε ώριμους καλφάδες, που πρωταγωνίστησαν στην αρχιτεκτονική σκηνή της Πρωτεύουσας και επιστρέψουν τώρα στην πατρίδα, αλλά και νεαρούς γόνους τους με σπουδές στη Σχολή Καλών Τεχνών της Κωνσταντινούπολης, που θα δραστηριοποιήθουν έντονα κατά την αμέσως επόμενη περίοδο στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Ένα από τα ιδρυτικά μέλη και ταμίας του Συλλόγου, ο έμπειρος Ευθύμιος Σ. Κοτζαμπασούλης (1880-1938) από τη Ζώνη Βοΐου, πρώτος πρόεδρος της Αδελφότητας «Ο Άγιος Σπυρίδων» (1904) στην Κωνσταντινούπολη, θα μπορούσε να συμπικνώσει στο πρόσωπό του τις έννοιες της μετανάστευσης και της παλινόστησης. Το πρόσφατα ανακανισμένο Triada Residence στο Πέραν της Κωνσταντινούπολης απένταντι από την είσοδο του ομώνυμου ναού ήταν δικό του έργο. Τα παρακάτω αναγραφόμενα στη νεκρολογία του θα μπορούσαν να σκιαγραφήσουν και την τύχη πολλών άλλων της εποχής του [εφ. Βόρειος Ελλάς της Κοζάνης, φ. 26-6-1938]:

«Έκ Κωνσταντινουπόλεως ηναγκάσθη να φύγη λάθρα εγκαταλείψας μεγάλην περιουσίαν. Εις Θεσσαλονίκη διέμενεν ολίγον. Βραδύτερον ήλθεν και εγκατεστάθη εις Τσοτύλιον διάγων βίον εντίμου και αξιοπρεπούς πενίας, ως συνήθως αυμβαίνει στους φιλοτίμους εργάτας της εθνικής ιδέας».

3. Διεκδικήσεις και ενσωμάτωση

Η ίδρυση επομένως του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Κωνσταντινούπολης στη Θεσσαλονίκη φαίνεται να οφείλεται σε δύο λόγους. Πρώτον συμπίπτει με τη μεταφορά στη Θεσσαλονίκη της έδρας της Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας και λειτουργεί ως αντικαθρέπτισμα του Συνδέσμου «η Ομόνοια» της Κωνσταντινούπολης. Δεύτερον, δημιουργείται ως συσωμάτωση των αρχιτεκτόνων αποφοίτων της εκεί Σχολής Καλών Τεχνών, που εγκαθίστανται στη Θεσσαλονίκη και αντιμετωπίζουν προβλήματα με την αναγνώριση των διπλωμάτων τους και την εγγραφή τους στους καταλόγους του ΤΕΕ. Γιατί σύμφωνα με το διάταγμα της 29 Νοεμβρίου 1924 «περί ασκήσεως του επαγγέλμα-

τος πολιτικού μηχανικού και αρχιτέκτονος», το νεοϊδρυθέν ΤΕΕ επέτρεπε την άσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα μόνο στους απόφοιτους της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Μετσοβείου και των έξιντα ομοταγών Σχολών, στις οποίες δεν συμπεριλαμβανόταν αρχικά η Σχολή Καλών Τεχνών Κωνσταντινούπολης. Μάλιστα υποβλήθηκε ένσταση στο ΤΕΕ ώστε να διαγραφούν και δύο τυχόν είκαν ήδη εγγραφεί. Η διαγραφή ανεστάλη προσωρινά και ακολούθησαν κινητοποίησεις μέχρι την οριστική διευθέτηση του θέματος. Μια επιστολή με την υπογραφή του ομογενή αρχιτέκτονα Ιωάννη Πυρπηνία, που απευθυνόταν στον επίσης ομογενή Νικ. Ζουμπουλίδη, μέλος τότε του συμβουλίου του ΣΑΔΑΣ, μας δίνει μια εικόνα των κινητοποιήσεων και των παρεμβάσεων, στις οποίες πρωτοστάτησε «εκ Θεσσαλονίκης επιτροπής των εκεί αρχιτεκτόνων αποφοίτων της σχολής μας». Η επιστολή με ημερομηνία 27-9-1927 εστιάζεται στην επιβεβλημένη κατανομή των εξόδων για τις κινητοποίησεις και στους διαμένοντες στην Αθήνα Κωνσταντινούπολίτες αρχιτέκτονες «οιίνες ουδέν συνεισφέραμεν μέχρι τούδε προς υπεράσπισιν των συμφερόντων μας». Ομολογείται δηλαδή ο δυναμισμός της ομάδας της Θεσσαλονίκης και η ανάγκη να υποστηριχθούν οι πρωτοβουλίες των «τόσο μοχθούντων διά το κοινόν συμφέρον συναδέλφων μας».⁵

Η δυναμική αυτής της ομάδας των προσφύγων αρχιτεκτόνων διατηρείται και την επόμενη δεκαετία. Νέα μέλη, όλοι απόφοιτοι της Σχολής Καλών Τεχνών της Πόλης, προστίθενται συνεχώς: Αλφρέδος Ψάλτης, Ζαχαρίας Χανόπουλος, Αλέξανδρος Τζώνης, Αναστάσιος Ιωαννίδης κά.⁶ Δέκα χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή μεταξύ των 245 διπλωματούχων αρχιτεκτόνων στην Ελλάδα βρίσκονται τριάντα απόφοιτοι της Σχολής Καλών Τεχνών της Κωνσταντινούπολης, εκ των οποίων οι δέκα δηλώνουν ως έδρα της επαγγελματικής τους δράσης τη Θεσσαλονίκη.⁷

4. Αντί επιλόγου

Στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου μια πολυεθνική κοινωνία μετατρέπεται σε εθνικό κράτος. Τη μετατροπή ενισχύουν οι πολυάριθμες αφίξεις ομογενών. Οι περισσότεροι πρόσφυγες αρχιτέκτονες εργάζονται αρχικά, είτε ως υπάλληλοι των προσφυγικών οργανισμών, είτε ως ιδιώτες συνεργαζόμενοι κυρίως με τις εταιρίες που αναλαμβάνουν έργα στην κατεστραμμένη Μακεδονία και στην πυρκαϊκού ζώνη της Θεσσαλονίκης. Το κέντρο των εξελίξεων στην αρχιτεκτονική και στη διαδικασία άσκησης του επαγγέλματος μετατοπίζεται πλέον στην Αθήνα. Για τους ομογενείς αρχιτέκτονες που δραστηριοποιούνται πλέον στις «Νέες Χώρες», η λάμψη της Κωνσταντινούπολης ως αρχιτεκτονικού προτύπου και ως συλλογική διαδικασία άσκησης του επαγγέλματος, σιγά σιγά ξεθωριάζει. Η νέα συλλογική ταυτότητα των αρχιτεκτόνων της περιοχής διαμορφώνεται με επίκεντρο το νεοελληνικό κράτος. Η ενωμάτωση —και σ' αυτόν τον τομέα— δεν θα αργήσει.

Σημειώσεις

I. Μεταξύ αυτών ο Βασίλειος Μελάγιος (1885-;) από το Ικό-

νιο, ο Δημήτριος Χατζηεφραιμίδης από την Κιουτάχεια και ο Δημήτριος Φυλλίζης (1883-1965) από την Τραπεζούντα.

2. Μ.Ι. Γεδεών, *Μνεία των προ εμού*, 1934, σ. 77, 429.

3. Ήταν γιος του Θεοχάρη-κάλφα, σπουδασε πολιτικός μηχανικός στο Βερολίνο, ανακατεύτηκε στα κοινά και κατέλαβε σπουδαίες θέσεις και αξιώματα στην Κωνσταντινούπολη.

4. Ο Μαξιμιλιανός Ρουμπένης απόφοιτος της Σχολής Καλών Τεχνών Κωνσταντινούπολεως (1912), εγκαταστάθηκε αμέσως στη Θεσσαλονίκη ασχολούμενος με μελέτες και κατασκευές οικοδομών στην πυρίκαυστο ζώνη, κινηματοθέατρα, διδακτήρια κλπ. Ο Εμμανουήλ Κωνστ. Μάλαμας (1887-1974) από τη Σιάτιστα σπουδασε στο Αυτοκρατορικό Πολυτεχνείο της Κωνσταντινούπολης. Μετά από μακρά θητεία στους βαλκανικούς πολέμους εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου έκτισε πολλές οικοδομές. Ο Κωνσταντίνος Μ. Γιωτόπουλος (1878-1960) γεννήθηκε στην Πετσόνη (Ανασελίσα), απόφοιτης από τη Σχολή Καλών Τεχνών της Κωνσταντινούπολεως (1908) και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1924. Ο Αναστάσιος Μπίρδας (1886-1969) από το Μεσόλλογι της Μακεδονίας, απόφοιτος της Σχολής Καλών Τεχνών Κωνσταντινούπολεως (1910), εργάστηκε στη Θεσσαλονίκη (οικοδομές στην πυρίκαυστο ζώνη). Ο Συμεών Μυλωνάς (1882-1959), γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και απόφοιτης από την εκεί Σχολή Καλών Τεχνών (1907). Το διάστημα 1909-1914 αρχιτέκτων Υπουργείου Θρησκευμάτων στο Κάιρο. Το διάστημα 1917-1919 στο Δήμο Αθηναίων, στη συνέχεια στο Υπουργείο Συγκοινωνίας και μετέπειτα υπάλληλος του Υπουργείου Προνοίας.

5. Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας, φακ. Ζουμπουλίδη-Μπαλάνου.

6. Ο Αλφρέδος Ψάλτης (1870-1940) γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Αρχικά ελεύθερος επαγγελματίας στην Αδριανούπολη και Κάιρο. Ο Ζαχαρίας Χανόπουλος ελεύθερος επαγγελματίας στην Κωνσταντινούπολη (1909-1924) και στη συνέχεια στη Διεύθυνση Προνοίας στη Θεσσαλονίκη. Ο Αλέξανδρος Τζώνης (1877-1951) γεννήθηκε στην Εράτυρα Κοζάνης, σπουδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών Κωνσταντινούπολης (1896-1901), στη συνέχεια ελεύθερος επαγγελματίας στην Κωνσταντινούπολη και από 1924 στη Θεσσαλονίκη. Ο Αναστάσιος Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1890 και σπουδασε στη εκεί Σχολή Καλών Τεχνών. Από το ίδιο έτος και μέχρι το 1919 προσέφερε τις υπηρεσίες του στο Υπουργείο Στρατιωτικών της Τουρκίας. Το διάστημα 1923-1928 εργάστηκε ως ελεύθερος επαγγελματίας προσφέροντας συγχρόνως τις υπηρεσίες του στη Διεύθυνση Κοινωνικής Προνοίας.

7. Τρεις πρόσφυγες αρχιτέκτονες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Θράκης. Ο Όθων Ανδρεάδης εργάστηκε στη Διεύθυνση Εποικισμού Θράκης και στη συνέχεια ελεύθερος επαγγελματίας στην Κομοτηνή. Ο Βασιλείος Καλλινούγλου ακολούθησε μια παρόμοια διαδρομή. Μέχρι το 1925 στην Τουρκία, το διάστημα 1925-1927 επιβλέπων μηχανικός της ΕΑΠ στην περιοχή Καβάλας-Ξάνθης και από το 1927 ελεύθερος επαγγελματίας στην Κομοτηνή. Παρόμοια και η καριέρα του Πλαναγιώτη Επιβατινού. Εργάστηκε στην ΕΑΠ και στη συνέχεια ως ιδιώτης με έδρα τη Ξάνθη.